

Sygn. akt III CZ 260/22

POSTANOWIENIE

Dnia 3 listopada 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mariusz Łodko (przewodniczący)

SSN Jacek Grela (sprawozdawca)

SSN Maciej Kowalski

w sprawie z powództwa I. S.
przeciwko A. K. i D. Z.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 3 listopada 2022 r.,
zażalenia powódki
na postanowienie Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
z dnia 2 marca 2022 r., sygn. akt V ACa 637/20,

oddala zażalenie.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 29 kwietnia 2021 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku, w sprawie z powództwa I. S. przeciwko A. K. i D. Z. o zapłatę, oddalił apelację powódki.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku wniosła powódka.

Postanowieniem z 17 stycznia 2022 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku zwolnił powódkę od kosztów sądowych w postępowaniu ze skargi kasacyjnej w części, tj. w zakresie opłaty od tej skargi ponad kwotę 800 zł, oddalając wniosek w pozostałym zakresie. Odpis tego postanowienia został doręczony pełnomocnikowi powódki 20 stycznia 2022 r.

Postanowieniem z 2 marca 2022 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku odrzucił skargę kasacyjną powódki.

Powyższe orzeczenie zaskarżyła zażaleniem powódka, zarzucając naruszenie art. 102 ust. 1 i 2 u.k.s.c. przez jego niezastosowanie i art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzonej w Rzymie 4 listopada 1950 r., zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2, co spowodowało nieuzasadnione oddalenie jej wniosku o zwolnienie od opłaty od skargi kasacyjnej w całości, co następnie przełożyło się na wadliwe odrzucenie skargi kasacyjnej oraz pozbawienie powódki prawa do sądu.

We wnioskach skarżąca domagała się zbadania prawidłowości odmowy zwolnienia od opłaty kasacyjnej w całości oraz uchylenia zaskarżonego postanowienia odrzucającego skargę kasacyjną.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie okazało się nieuzasadnione.

W pierwszym rzędzie podkreślenia wymaga, że „prawo dostępu do sądu nie jest bezwzględne i może podlegać ograniczeniom. Te są dozwolone w sposób dorozumiany, jako że prawo dostępu ze swej istoty wymaga uregulowania przez państwo, które to uregulowanie może być różne w zależności od czasu i miejsca, zgodnie z potrzebami i środkami społeczeństwa i jednostek. Niemniej jednak, stosowane restrykcje nie mogą ograniczać ani umniejszać dostępu pozostawionego jednostkom w taki sposób lub w takim zakresie, że sama istota tego prawa zostaje upośledzona. Ponadto ograniczenie dostępu do sądu nie będzie zgodne z art. 6 ust. 1, jeżeli nie realizuje uzasadnionego prawnie celu i jeżeli nie zachodzi rozsądna relacja proporcjonalności pomiędzy stosowanymi środkami a celem, który ma zostać osiągnięty. [...] Mając powyższe na względzie, a zwłaszcza fakt, iż sądy krajowe zwolniły skarżących ze znacznej części odnośnej opłaty sądowej, Trybunał stwierdza, iż wysokość opłaty wymagana od skarżących w niniejszej sprawie nie może zostać uznana za nieproporcjonalne ograniczenie ich prawa dostępu do sądu. Stąd wynika, iż skarga na naruszenie art. 6 ust. 1 w zakresie prawa dostępu do sądu jest w sposób rażący nieuzasadniona i musi zostać odrzucona zgodnie z art.

35 ust. 3 i 4 Konwencji” (zob. Decyzję Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 7 stycznia 2020 r., 3508/12).

Niewątpliwie instytucja zwolnienia od kosztów sądowych (tzw. prawo ubogich) ma wyjątkowy charakter. Stanowi w istocie pomoc Państwa dla osób, które ze względu na ich szczególnie trudną sytuację materialną nie mogą ponieść tych kosztów bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny, zwłaszcza osób bezrobotnych, chorych, samotnych, bez źródeł stałego dochodu i bez majątku, w przypadku których oddalenie wniosku o zwolnienie od kosztów naruszyłoby ich prawo do sądu (zob. postanowienie SN z 23 stycznia 2019 r., I CZ 1/19).

Z powyższego wynika, że po pierwsze, decyzja sądu o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych bądź częściowym uwzględnieniu wniosku o zwolnienie od tych kosztów, nie stanowi sama w sobie podstawy pozbawienia strony dostępu do sądu. Wręcz przeciwnie, Państwo ma prawo wyznaczania zasad odpłatności postępowania sądowego i ich egzekwowania od stron tego postępowania. Nie wyklucza to oczywiście możliwości uznania w konkretnej sytuacji faktycznej pozbawienia strony dostępu do sądu. Jednakże należy przyjąć, że byłby to wyjątek w konwencji zasady odpłatności postępowania sądowego. Po drugie, zwolnienie od kosztów sądowych, w całości bądź w części, zawsze musi być umotywowane szczególną sytuacją rodzinną, majątkową i finansową danej osoby.

Zgodnie z ugruntowanym w judykaturze poglądem, na postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie rozstrzygnięcia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych nie przysługuje zażalenie do Sądu Najwyższego. Jeżeli sąd nie uwzględnił wniosku o zwolnienie od uiszczenia kosztów sądowych, a nieopłacenie skargi kasacyjnej stało się jedyną przyczyną jej odrzucenia, w ramach postępowania wywołanego zażaleniem strony na odrzucenie skargi kasacyjnej Sąd Najwyższy kontroluje także, na wniosek strony zgłoszony w zażaleniu na podstawie art. 380 k.p.c., postanowienie sądu drugiej instancji odmawiające zwolnienia od kosztów sądowych. Sąd Najwyższy w ramach art. 380 k.p.c. nie orzeka w tym zakresie merytorycznie, a jedynie ocenia prawidłowość wydanego postanowienia o oddaleniu wniosku, zatem jego rozstrzygnięcie pozostaje nadal w zakresie

kognicji sądu drugiej instancji (zob. postanowienie SN z 13 grudnia 2018 r., V CZ 83/18).

W rezultacie w niniejszej sprawie Sąd Najwyższy dokonał kontroli decyzji Sądu drugiej instancji w zakresie częściowego zwolnienia powódki od kosztów postępowania kasacyjnego, a mianowicie od opłaty od skargi kasacyjnej w kwocie ponad 800 zł.

Nie powinno ulegać wątpliwości, że Sąd Apelacyjny dokonał trafnej oceny sytuacji materialnej powódki. Uzyskiwany przez nią dochód pozwala na częściowe pokrycie opłaty od skargi kasacyjnej. Jeszcze raz należy podkreślić, że uszczuplenie budżetu domowego nie stanowi samodzielnej przesłanki zwolnienia od kosztów sądowych, zgodnie bowiem z art. 102 ust. 1 u.k.s.c. zwolnienia od kosztów sądowych może się domagać osoba fizyczna, jeżeli złoży oświadczenie, z którego wynika, że nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny lub ich poniesienie narazi ją na taki uszczerbek. Zatem musi zaistnieć wyjątkowa sytuacja, np. dotycząca osób bezrobotnych bądź bez źródeł stałego dochodu i bez majątku, Tymczasem powódka posiada stały dochód, który umożliwia jej częściową partycypację w kosztach sądowych.

W rezultacie nieuiszczenie przez powódkę kosztów sądowych, w części od której nie była zwolniona, uzasadniało odrzucenie skargi kasacyjnej.

Z przedstawionych powodów orzeczono, jak w sentencji, na podstawie art. 398¹⁴ w związku z art. 394¹ § 1 i § 3 k.p.c.

[as]